

СУБСТАНДАРТНА ЛЕКСИКА В МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано вияви жаргонної лексики на матеріалі сучасної української періодики. Розглянуто характерні тенденції до широкого використання жаргонізмів у мові преси. Подано тематичні групи цих лексичних одиниць, визначено їхню стилістичну роль.

Ключові слова: жаргонна лексика, мова української преси, лексема, стилістична роль.

Abstract

The article analyzes the manifestations of slang vocabulary on the material of modern Ukrainian periodicals. Characteristic tendencies of wide use of jargons in the language of the press are considered. The thematic groups of these lexical units are given, their stylistic role is defined.

Keywords: slang vocabulary, language of the Ukrainian press, token, stylistic role.

У мові сучасної преси початку ХХІ ст. наявні тенденції до широкого використання жаргонної лексики. На сьогодні це є одним із найдискусійніших явищ мовленнєвої культури. Дослідники української лексики з приводу цього феномену мають достатньо протилежні думки.

Функціонуванню жаргонної лексики в публіцистичному стилі присвячені праці таких вітчизняних лінгвістів: О. Береговської, Є. Митрофанова, Т. Нікітиної, Н. Третяк, Л. Ставицької, О. Тараненка, Д. Чижевського, О. Тулузакової, О. Стишова, Є. Карпіловської, Т. Ніколашиної, О. Пономаріва та ін. Вивчення фразеологізмів іноземними студентами розглянуто в працях [1,2,3,4]. Активізація жаргонних елементів, їхня розповсюдженість є показником важливих зовнішніх, соціокультурних трансформацій та відповідних їм внутрішньолінгвістичних змін. Як слушно вважає О. Тараненко, “для мовного портрету сучасності характерні такі ознаки: а) масове насичення тексту зниженими й субстандартними одиницями як вияв мовної розкутості й бравати; б) стилістика пародіювання, іронічного висміювання (із залученням стилістично знижених мовних одиниць) того, про що досі прийнято було говорити якщо не в шанобливому, то принаймні в стилістично нейтральному тоні” [7, с. 37]. Незважаючи на накопичений науковий досвід у вивченні фразем, функціонування субстандартної лексики в мові сучасної української періодики до цього часу комплексно не розглянуто. Цим і зумовлено актуальність нашого дослідження.

Жаргонізовану лексику використовують для надання експресивності, емоційності тексту. Вона допомагає змалювати і відобразити персонаж, його соціальну та професійну приналежність, звички, уподобання. Жаргонні фразеологізми є вдалим засобом гострої образної характеристики тих чи інших негативних рис, властивостей, вчинків героїв публікацій. Особливістю мови сучасної української періодики є об’єктивне висвітлення діяльності всіх рівнів соціального статусу і сфер суспільства. Специфікою газетного мовлення є незначна уніфікованість, тому вона надає свободу вибору лексичних засобів і дозволяє розмовні, жаргонні, експресивно-знижені слова, які притаманні представникам окремих соціальних груп та професій. Дослідник О. Тараненко наголошував, що вживання жаргонізмів «простежується переважно в художній прозі і відбиває прагнення автора озвучувати своїх героїв тією мовою, якою вони спілкуються в реальному житті, і навіть більше того – самому творити тією мовою, яку він чує навколо себе» [7, с. 27].

Серед низки жаргонізмів сучасної української періодики найчастіше вживають лексеми, що називають осіб: антилопа – людина, яка завжди шукає собі вигоду; архаровець – хуліган, людина схильна до хуліганських вчинків; асмодей – скупа людина, скнара; бичкуватий – людина міцної статури; гастролер – злочинець, який здійснює пограбування в різних містах; довбак – некмітлива,

тупа людина; жлоб – скупа, жадібна людина; алкаш – алкоголік, п'яниця; бойфренд – коханець; брательник – брат; бригоголовий – молодий рядовий член злочинного угруповання характерною ознакою зовнішності якого є стрижена голова, кремезна статура; ботанік – відмінник, стараний учень; бос – начальник на роботі; авторитет – досвідчений злодій, який користується авторитетом у своєму середовищі, може впливати на інших і здатний очолити злочинну групу; грак – приватний таксист; мент – працівник МВС; салага – молода, недосвідчена людина; стукач – інформатор.

Низку жаргонізмів у газетному тексті становлять лексеми, що позначають дії, процеси та стани. Наприклад: базарити – говорити щось, про когось; бузити – влаштувати конфлікт, скандал, бійку; відключитися – знепритомніти; аскати – випрошувати щось у сторонніх (гроші, цигарки); відбити бабки – повернути борг; кришити батон – поводити себе агресивно щодо когось; башляти – платити комусь за щось; бомбанути – пограбувати; ботати – говорити, розповідати щось; бочку катити – сварити когось, звинувачувати в чомусь; валити – необ'єктивно оцінювати знання студентів на екзамені; ліпити горбатого – розповідати щось смішне, брехати, уводити в оману.

Подекуди в газетному тексті вживають жаргонізми на позначення грошових одиниць: долар – валюта, зелень, бакси, капуста, бабки, баксота. У газетних текстах трапляються жаргонізми на позначення не тільки сучасних грошей (зелені) але й такі, що давно вилучені з обігу, а саме: синюватий четвертак – 25 гривень; червінець – 10 гривень; кусок – 1000 гривень. Назви грошей попередніх років характеризують епоху, про яку йдеться в тексті, дають читачеві уяву про старі грошові одиниці і їхню вартість [5, с. 117].

Спостерігаємо також тенденцію до позначень жаргонізмами транспорту: бобик – міліцейська машина; газон – автомобіль "ГАЗ - 66", ВІЗ – машина; акваріум – міліцейська машина з будкою; горбатий – автомобіль "Запорожець" – 965. Жаргонізми на позначення транспортних одиниць минулих часів передають властивості цих автомобілів, а також дають негативну оцінку сільським дорогам того періоду, якими здебільшого могли пересуватися тільки машини названих марок.

Отже, у газетному тексті активно вживають жаргонізми на позначення осіб, дії та процесу, грошових одиниць, транспорту, предметів, речей. Такі лексеми передають настрої героїв, побут, умови проживання. Вживання жаргонних фразеологізмів у газетному тексті не завжди можна розцінювати як позитивне явище. Жаргонні лексеми на сторінках української періодики містять у собі велику силу оцінності, експресії, є засобом образності. Знижена лексика збільшує силу та виразність висловлювання, привертає увагу читача, заохочує споживача інформації до спільного міркування. Але надмірне вживання жаргонної лексики у пресі змінює уявлення про мовну норму, іноді вульгаризує мову, порушує загально визнані етично-моральні правила. Тому кожен жаргонізм потребує детального розгляду, аналізу, подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є., Горчинська Л. В., Пустовіт Т. М. Особливості вивчення фразеологізмів у викладанні української мови як іноземної / Азарова Л. Є., Горчинська Л. В., Пустовіт Т. М. Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – Херсон. – Том 30(69) №4, 2019. – С. 4 – 6.
2. Азарова Л. Є., Горчинська Л. В., Пустовіт Т. М. Використання мультимедійних технологій у вивченні фразеологізмів на заняттях з української мови як іноземної / Азарова Л. Є., Горчинська Л. В., Пустовіт Т. М. Закарпатські філологічні студії. – Ужгород. – 2020. – Випуск 13. – С. 15 – 23.
3. Азарова Л. Е., Горчинская Л. В. Фразеологизмы как аспект изучения лексики иностранными студентами / Азарова Л. Е., Горчинская Л. В. Закарпатські філологічні студії. – Ужгород. – 2019. – Випуск 11. – Том 1. – С. 61 – 67.
4. Larysa Azarova, Tetiana Pustovit, Liudmyla Radomska, Lyudmyla Horchinska. Use of information technologies in studying phraseology in the course of ukrainian as a foreign language / Larysa Azarova, Tetiana Pustovit, Liudmyla Radomska, Lyudmyla Horchinska. National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Faculty of Linguistics. Advanced Education 2020, p. 28 – 32.
5. Навальна М. Субстандартна лексика в мові сучасної художньої літератури. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – Київ. – 2012. – С. 112 – 121.
6. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К: Критика. – 2003. – С. 336.
7. Тараненко О. Колоквіалізація, субстантизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.) / О. Тараненко // Мовознавство. – 2002. – №4–5. – С. 34–39.

Азарова Лариса Євстахіївна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, kmz2427@ukr.net.

Azarova Larisa Yevstahievna – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, kmz2427@ukr.net.